

SEBESTYÉN ATTILA	
Agyvelő-akrobatika	
Egy pszichofiziológiai művészet- és kultúraelmélet keretei	
Csáth Gézánál	154
MÉSZÁROS MÁRTON	
A protestáns iskolarendszer irodalmi tankönyvei.	
A Magyar irodalomismeret és az Irodalomtörténeti alapfogalmak	
hatástörténetéhez	172
HALÁSZ HAJNALKA	
Az önkifejezés retorikája	
Halász Gábor esszéinek színterei	187
SIMON ATTILA	
Recepció és médium	
Marót Károly irodalomszemléletéről	202
TAMÁS ÁBEL	
A lírától a „líráig”	
Horváth István Károly Catullus-tanulmányainak leporolása	232
BÓNUS TIBOR	
Irodalmi tudat – természeti és kulturális kód között	
Németh G. Béla olvasásmódjáról	250
Névmutató	307

Előszó

E kötet tanulmányai egy hároméves irodalomtudományos kutatási program záró szakaszának termékei. A kutatási program címe *Médium – kultúra – irodalom. Az irodalom- és kultúratudomány gondolkodástörténeti távlatai a 20. században*, a konferenciáé pedig, melynek keretében ez év márciusában ezek az írások elhangzottak, megegyezik e kötet alcímével. A kutatás első szakasza a technikai médiumok értelemképző szerepére és ezeknek az irodalom önszemléletét alakító esztétikai, poétikai stb. funkcióira összpontosítva vizsgálta az irodalomtudomány tárgykonstrukcióinak nem-interpretatív tényezőit.¹ Jelen kötet írásai viszont már nem technikai-mediális, hanem műfaji-institucionális összefüggésben faggatják a magyar irodalomtudomány néhány jelentősebb életművét arról, miképpen konstruálják meg az irodalmat mint az interpretációs apparátus által rögzített és a közvetítés aktusában is keletkező „tárgyat”. Az irodalom intézményének nyelvi-kulturális, tehát nem technikai-anyagi, hanem *immaterialis medialis* medialisára kerül itt a hangsúly, melynek nyomán pontosabb megvilágításba helyeződhetnek az irodalom autonómiáját kitüntető – vagy éppen azt megkérdőjelező – irodalomtudományi teljesítmények nem-hermeneutikai komponensei, implicit értelmező műveletei. Ily módon nyílik perspektíva az irodalomtudomány és a kultúratudományok közötti határ megvonásainak vagy e határ felszámolásainak különféle (mindig temporális indexű) diszkurzív mintázataira. A kért diszkurzusok archeológiája mintegy saját „kívül”-jük felől rajzolódik ki, együtt az irodalomértés és a kulturális emlékezet intézményi összefüggéseivel. A műfajiságra vonatkozó kérdés sokrétűen tárhatja fel az irodalmi műalkotás mibenlétét érintő előzetesen meghozott (és szükségyszerűen rejtve maradt) döntéseket, valamint a mögöttük rejlő kanonizációs eljárásokat.

¹ *Szerep és közeg. Medialitás a magyar kultúratudományok 20. századi történetében*, szerk. OLÁH Szabolcs – SIMON Attila – SZIRÁK Péter, Ráció, Budapest, 2006.

Ha a kötetnek ezt az összetett szempontrendszerét egyetlen lényegi kérdésre akarnánk csupaszítani, úgy is fogalmazhatnánk: arra voltunk kíváncsiak, hogy a 20. század jelentős magyar irodalomtudósai hogyan *olvastak*, olvasataikban mi bizonyult irodalomnak. Nem csupán, sőt nem elsősorban az általuk beszélt diszkurzus reflexiója szerint, hanem inkább az olvasás, az esztétikai tapasztalat eseményében mint maradéktalanul sohasem uralható mediális történetben. Ha van röviden összefoglalható tanulsága az itt összegyűjtött tanulmányoknak, akkor az abban a felismerésben állhat, hogy a kért irodalomtudományi diszkurzusok a szó mai, reflektáltabb, azaz *szemiotikai* vagy *retorikai* értelmében tulajdonképpen még *nem olvastak*. Ami nem jelent se többet, se kevesebbet annál, mint hogy nem egészen azt értették irodalomról és olvasásról, amit az irodalomértés jelenkori formációi értenek. A vizsgált diszkurzusoknak az irodalom tárgykonstrukciójában kulcsfontosságú szerepet játszó, s a kötet tanulmányaiban feltárt megkülönböztető kereteik („tisztá” és töredékes forma, érzéki és absztrakt, a kifejezés alakzatai, belső és külső, írásbeliség és szóbeliség, a transzcendencia kérdése vagy a stílusfogalom stb.) éppen ezért mintegy indirekt módon, vagyis mediális faggatózás útján – többször e keretek meghaladásának *diszkurzív eseményeiben* – juttathatnak el az alapvető kérdéshez: hogyan olvastak, hiszen olvastak *mégis* a szóban forgó irodalomtudósok. Végül soron ez magyarázhatja a kötet címét is: *Az olvasás rejtekútjai*.

A kötet természetesen nem törekedhetett teljességre, vagyis több jelentős magyar irodalomtudós művének elemzése hiányzik a spektrumából. Mindazonáltal a magát a medialitás felől újraértő irodalom- és művészettudomány horizontjába gyakorta bevont, sokat elemzett életművek (Lukács György, Balázs Béla, Fülep Lajos) mellett számos olyan korpusz is vizsgálat tárgya itt, amelyről eddig ebben az összefüggésben kevés szó esett, de amely kifejezetten beszédesnek bizonyulhat számunkra. Ilyen például a német nyelvterületen sokat hivatkozott, de a honi tudományosságban ez idáig annál kevesebb figyelemre méltított Meltzl Hugó vagy Palágyi Menyhért. De ilyen többek között a középiskolai irodalomtankönyveknek az irodalmi kánon és az irodalomszemlélet kialakításában nélkülözhetetlen szerepe, amelyet gyakran belátnak, de csak elvétve vizsgálnak meg közelebbről. És ide tartozik a korán elhunyt klasszikus filológus, Horváth István Károly művének kérésére, míg Marót Károly tudós munkái szűkebb szakterületén, a klasszikus filológiában nagy hatásúak ugyan, de jelentékeny relevanciájukat az irodalom- és kultúratudomány mindeddig nem aknázta ki. Elmondható, hogy Németh G. Béla művelődés- és irodalomtörté-

neti munkásságára, melynek hatástörténeti jelentősége széleskörű szakmai konszenzus tárgya, sem irányult korábban az itt érvényesített szempontból átfogó, szisztematikus vizsgálat.

A szerkesztők